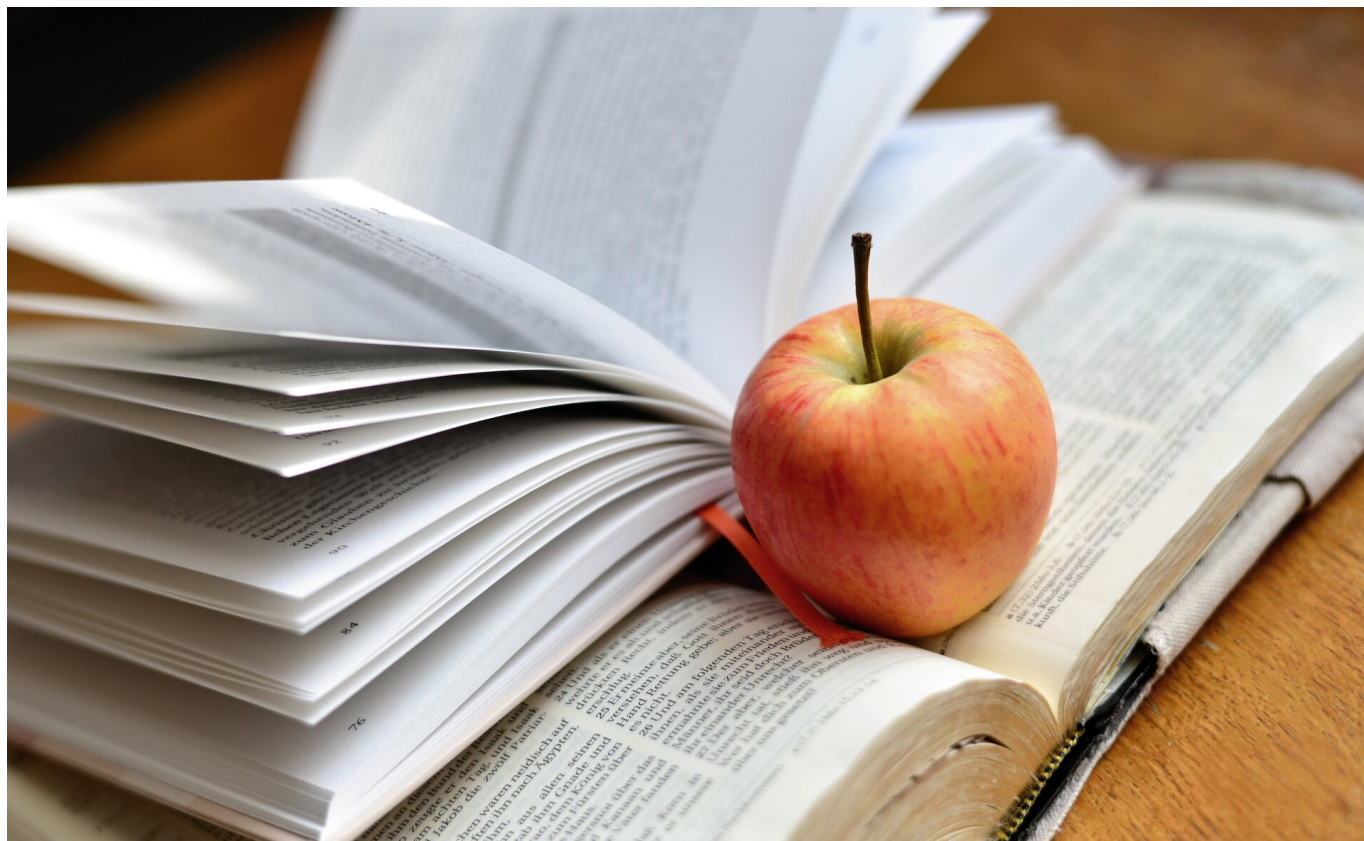

Czy I Rzeczpospolita musiała upaść? – wypracowanie

- [Wprowadzenie](#)
- [Pojęcia, wydarzenia, postacie](#)
- [Materiały źródłowe](#)
- [Wypracowanie](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Czy I Rzeczpospolita musiała upaść? – wypracowanie

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Niniejszy materiał pozwoli ci przygotować się do napisania wypracowania na temat upadku I Rzeczypospolitej na podstawie czterech źródeł historycznych. W pierwszej części materiału przypominamy najważniejsze pojęcia, wydarzenia i postaci, w drugiej prezentujemy źródła, by w ostatniej poprowadzić cię krok po kroku do gotowego wypracowania.

Twoje cele

- Nauczysz się dokonywania selekcji i hierarchizacji informacji pozyskanych ze źródeł historycznych.
- Stworzysz spójną narrację historyczną dotyczącą upadku I Rzeczypospolitej w ujęciu zarówno przekrojowym, jak i problemowym.
- Rozwiniesz umiejętność budowania argumentacji, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego.

Pojęcia, wydarzenia, postacie

Oto najważniejsze informacje – opisy wydarzeń, daty i postaci – które pozwolą napisać wypracowanie maturalne.

Pojęcia

Familia

nazwa stronnictwa skupionego wokół rodów Czartoryskich i Poniatowskich, które powstało w połowie XVIII w. i dążyło do zreformowania ustroju Rzeczypospolitej Obojga Narodów

Komisja Edukacji Narodowej

centralny organ władzy oświatowej w Rzeczypospolitej, powołany przez Sejm Rozbiorowy 14 października 1773 r. na wniosek króla Stanisława Augusta Poniatowskiego

konfederacja

(z łac. *confoederatio* – związek, sprzymierzenie) – związek zbrojny zawiązywany przez szlachtę, duchownych, miasta w celu realizacji własnych celów; najpopularniejsze były konfederacje wojskowe i sejmowe (uchwały podejmowano większością głosów)

liberum veto

(łac., wolne „nie pozwalam”) – jedna z podstawowych zasad ustrojowych Rzeczypospolitej Obojga Narodów; dawała prawo do zerwania sejmiku i unieważnienia podjętych na nim uchwał każdemu posłowi, który brał udział w obradach

Rada Nieustająca

najwyższy organ władzy rządowo-administracyjnej w I Rzeczypospolitej, powołany w trakcie Sejmu Rozbiorowego w 1775 r. przez Katarzynę II

rozbiory Polski

trzy podziały terytorialne państwa polskiego w latach 1772–1795, w wyniku których Rosja, Prusy i Austria dokonywały aneksji (zagarnięcia) części terytorium Rzeczypospolitej na swoją rzecz

sejm konwokacyjny

(z łac. *convocatio* – zwołanie) – pierwszy sejm w momencie nastania bezkrólewia, którego celem było ustalenie zasad sejmiku elekcyjnego

sejm niemy

sejm jednodniowy obradujący 1 lutego 1717 r. w Warszawie; podczas sejmku przyjęto narzucony przez Rosję traktat oraz przeprowadzono ograniczone reformy ustrojowe; nazwany niemym, ponieważ posłowie nie zostali dopuszczeni do głosu

sejm pacyfikacyjny

rodzaj sejmku walnego zwołanego w celu doprowadzenia do pojednania i uspokojenia w kraju; w 1736 r. taki sejm zwołano, aby zakończyć wojnę domową między zwolennikami Augusta III Sasa oraz Stanisława Leszczyńskiego

Szkoła Rycerska

(Korpus Kadetów) – szkoła średnia o profilu wojskowym, utworzona w 1765 r. przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego

złota wolność

ogólne określenie praw i przywilejów szlachty w Rzeczypospolitej Obojga Narodów

Wydarzenia

Postacie

1

domena publiczna, Wikimedia Commons

Fryderyk II Wielki (1712–1786) – od 1740 r. król Prus, przedstawiciel absolutyzmu oświeconego.

2

domena publiczna, Wikimedia Commons

Katarzyna II (1729–1796) – księżniczka anhalcka, żona cesarza rosyjskiego Piotra III,

cesarzowa Rosji w latach 1762–1796.
Uczestniczyła w rozbiorach Polski.

domena publiczna, Wikimedia Commons

Nikołaj Repnin (1734–1801) – książę rosyjski,
generał-feldmarszałek, generał wojsk rosyjskich
na Litwie w czasie powstania
kościuszkowskiego 1794 r., kierownik akcji
przeciwko powstaniu kościuszkowskiemu od 3
maja 1794 r.

4

domena publiczna, Wikimedia Commons

Piotr I Wielki (1672–1725) – car Rosji, od 1721 r. cesarz, pochodził z dynastii Romanowów, jeden z największych reformatorów Rosji.

5

Графъ Оггисъ-Магнусъ
Штакельбергъ,
1736—1800

Le Comte Otto-Magnus
Stackelberg,
1736—1800

domena publiczna, Wikimedia Commons

Otto Magnus von Stackelberg (1736–1800) – ambasador Rosji w Rzeczypospolitej w roku 1775, stał na czele Rady Nieustającej, będąc faktycznym zarządcą Polski.

6

domena publiczna, Wikimedia Commons

Stanisław August Poniatowski (1732–1798) – król Polski w latach 1764–1795, jednocześnie ostatni władca Rzeczypospolitej Obojga Narodów; doprowadził do uchwalenia Konstytucji 3 maja.

Materiały źródłowe

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższymi materiałami źródłowymi. Stwórz notatkę, w której umieścisz najważniejsze informacje dotyczące tematu zajęć („Czy I Rzeczpospolita musiała upaść?”).

Notatka

Polecenie 2

Uzupełnij swoje wnioski o istotne twoim zdaniem propozycje koleżanek i kolegów i poszereguj je od najistotniejszych do najmniej ważnych.

Twoja odpowiedź

Materiały źródłowe

Źródło A. List Stanisława Augusta Poniatowskiego do Ludwika XV (16 października 1772)

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P2g9IAfpA>

Panie Bracie i Kuzynie

Zachowanie Królestwa Polskiego we wszystkich jego prawach i w integralności, będące przedmiotem zainteresowania Waszej Królewskiej Mości poprzez zobowiązania jego korony jak też jego własne konwenanse, czynią mnie zobligowanym by podzielić się z nim w sposób jak najbardziej uroczysty niebezpieczeństwem i stanem tego kraju.

Jest panu znane Sire, w wyniku jakiego stopniowania wypadków i nieszczęść zostały przygotowane współczesne okoliczności i doprowadzone do punktu, gdzie się dziś znajdują. Najrozleglejsze i najbogatsze prowincje Polski, najebrane przez wojska trzech sąsiadów, już przeszły pod ich władzę lub czekają chwili by poddać się temu przeznaczeniu. Żadna zniewaga, żadne zaniedbanie zobowiązań Rzeczypospolitej i

zasad dobrego sąsiedztwa, nie może posłużyć do usprawiedliwienia tej uzurpacji – jest ona rezultatem większej siły, wiedzionej duchem ambicji i żądzy podbojów.

Przestałby pan, Sire być wielkim i wspaniałomyślnym, jeśli by pan mógł spojrzeć okiem obojętnym na nieszczęście kraju, który od zawsze pan kocha, szanuje, który zaliczył pomiędzy swoich królów jednego z pana poprzedników i który aż do dzisiaj wzrastał w bezpieczeństwie od obcych najazdów, pod ochroną gwarancji zawarowanej przez uroczysty traktat waszej wspaniałej pamięci dziada.

Proszę więc jako przywódca narodu polskiego i żądam uroczystości dla niego pańskiej ochrony. Zbyt słaby tyle przez liczbę i siłę wrogów, co przez wady swojego ustroju i niepokoje, które go rozdzierają, zbyt słaby, jak mówię, by sam sobie przyszedł z pomocą, niedługo zniknie, jeżeli Europa go porzuci. Niezwykła ranga jaką Wasza Królewska Mość dzierży pomiędzy władcami, nie pozwala mi wątpić, że Wasza Królewska Mość będzie się starała zniweczyć ten system niesprawiedliwości i że inni władcy nie otrzymają od pana przykładu i sygnału.

Pełen zaufania do wielkości duszy i wspaniałomyślności Waszej Królewskiej Mości, pozostaję z najdoskonalszym szacunkiem i przyjaźnią.

Źródło B. Julian Ursyn Niemcewicz, *Śpiewy historyczne, Uwagi nad upadkiem i charakterem Narodu Polskiego* (fragment)

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P2g9IAfpA>

Póki tędzy Królowie sprawowali rządy kraju, w przyzwoitych klubach utrzymywać umieli tę szlachtę; lecz z rozdzieleniem Państwa przez Krzywoustego, z rozdrobnieniem powagi najwyższej, z prowadzeniem później frymarków o berło, władza tej szlachty wzrastając, przywłaszczając wszystko, ciężąc nad wszystkim, zniszczyła na koniec równowagę między sobą, ludem i tronem. Wzbicie się jednej części narodu w bogactwa i władzę, ujarzmienie innych, osłabienia całości stało się przyczyną. Wkrótce szlachta na pozór do równego wolności przypuszczona udziału, przez niezmierną w majątku różnicę, uboższa możnych stała się narzędziem, możni więc rządili wszystkim, a często niezgodni z sobą, zawistni Królów, w błąd namiętności swoich zagarnawszy ojczyznę całą, z szczytu wyniesiona pogrążyli ją stopniami w wiecznej przepaści. Nie postrzegano w nieszczęsnej ślepotie, że podobne nadużycia, że burzliwe Królów wybory oddaleniem od swobód mieszczan i pospolitego ludu, sprowadzą kiedyś skutki okropne. Na szabli tylko pokładano bezpieczeństwo i całość; zaniedbano nauki, handel i przemysł, zaniedbano porty morskie, bez których rzadko naród wzniesie się do potęgi, światła i bogactw. [...] wad naszych nie należy

zataić. [...] zbywa nam na statku i wytrwałości; nigdy niebezpieczeństwo nie ustraszy Polaka, lecz ciągła praca łatwo go zrazi. Bić się i używać, to jest co Polak lubi. Nieograniczona wolność w czynach i słowach, której przez wieków tyle używaliśmy, uczyniła nas mniej niż zmiana czasów wymaga ostrożnymi w postępach i mowie. Okropne z całym krajem obejście, do niesprawiedliwości nieznosniejsze nad nie przydane obelgi, utkwily nieznane wprzód w sercach Polaków niechęci uczucia.

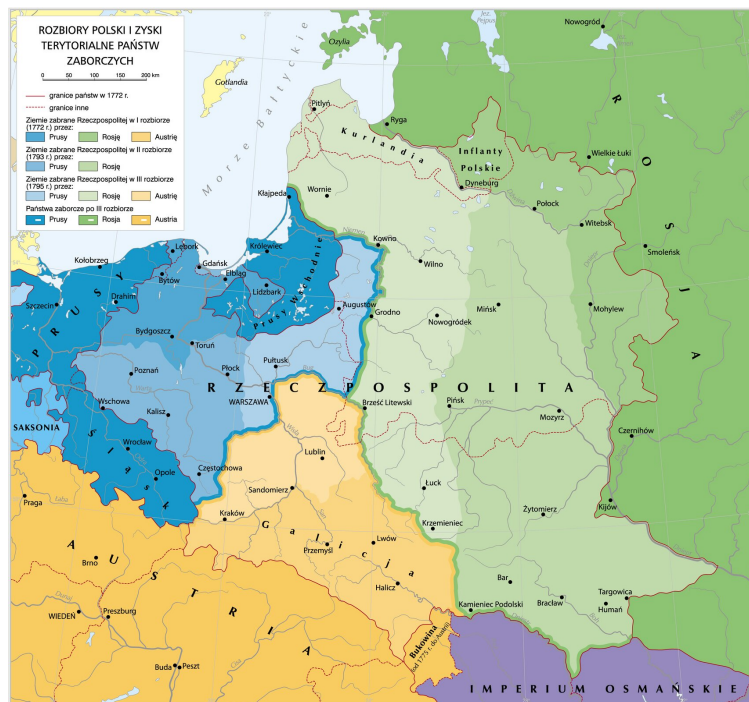
Źródło C

Alegoria zniewolonej Polski zakutej w kajdany przez trzech zaborców. Artur Grottger, *Obraz symboliczny Polski* z cyklu *Polonia*.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Źródło D

Mapa przedstawiająca rozbiory Polski.

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY-SA 3.0.

Wypracowanie

Czy I Rzeczpospolita musiała upaść? Odpowiedz na pytanie, uwzględniając przyczyny rozbiorów Polski oraz reformy podjęte dla ratowania kraju.

W pracy wykorzystaj materiały źródłowe i informacje zawarte na poprzednich stronach.

Ćwiczenie 1

Sformułuj wstęp wypracowania, uwzględniając następujące elementy:

- wymienienie głównych przyczyn upadku Rzeczypospolitej,
- wzmianka o szkole krakowskiej oraz warszawskiej,
- zakreszenie ram czasowych.

Ćwiczenie 2

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- opis sytuacji międzynarodowej Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII w. oraz podczas III wojny północnej,
- popadnięcie w faktyczną zależność od Rosji w wyniku III wojny północnej,
- reformy sejmu niemego (stałe 24-tysięczne wojsko, stałe podatki, zmniejszenie władzy hetmanów).

Ćwiczenie 3

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- dalsze uzależnianie Rzeczypospolitej od sąsiadów,
- traktat trzech czarnych orłów,
- elekcja Stanisława Leszczyńskiego i jego wyparcie z Polski,
- koronacja Augusta III Sasa,
- czasy oligarchii magnackich.

Ćwiczenie 4

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- sejm konwokacyjny z 1764 r.,
- elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego,
- przeprowadzenie ograniczonych reform.

Ćwiczenie 5

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- reformy wspierane przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego (dotyczące m.in. władzy wykonawczej, finansów, Szkoła Rycerska)

Ćwiczenie 6

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- ingerencja sąsiadów w reformy Polski,
- sejm pacyfikacyjny – częściowe cofnięcie reform,
- przyjęcie praw kardynalnych.

Ćwiczenie 7

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- konfederacja barska,
- reformy sejmu rozbiorowego,
- analiza materiałów źródłowych.

Ćwiczenie 8

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- próba wyzyskania korzystnej sytuacji międzynarodowej dla reform Rzeczypospolitej,
- reformy Sejmu Czteroletniego (Wielkiego),
- Konstytucja 3 maja.

Ćwiczenie 9

Sformułuj rozwinięcie według poniższego planu:

- interwencja rosyjska – obalenie reform,
- II rozbiór Polski,
- powstanie kościuszkowskie,
- III rozbiór Polski,
- materiały źródłowe C i D.

Ćwiczenie 10

Sformułuj zakończenie według poniższego planu:

- podsumowanie i wnioski – odpowiedź na pytanie postawione w temacie.

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Czy I Rzeczpospolita musiała upaść? – wypracowanie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy;

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją;
- 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;
- 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja, z uwzględnieniem roli dowódców;
- 2) ocenia postać Tadeusza Kościuszki jako pierwszego polskiego nowożytnego bohatera narodowego;
- 3) porównuje politykę państw zaborczych na zagarniętych ziemiach Rzeczypospolitej;
- 4) charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- dokonuje selekcji i hierarchizacji informacji pozyskanych ze źródeł historycznych;
- tworzy spójną narrację historyczną dotyczącą upadku I Rzeczypospolitej w ujęciu zarówno przekrojowym, jak i problemowym;
- rozwija umiejętność budowania argumentacji, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Czy I Rzeczpospolita musiała upaść? – wypracowanie”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Pojęcia, wydarzenia, postacie” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla temat i cel lekcji. Podkreśla, że uczniowie będą pracować nad wypracowaniem opartym na materiałach źródłowych. Zapowiada, że przećwiczą pracę z materiałami źródłowymi i różnymi typami poleceń, a także kolejne kroki w pisaniu wypracowania.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej?

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią sekcji „Pojęcia, wydarzenia, postacie”. Każdy uczestnik zajęć, podczas cichego czytania, wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście.
2. Praca z multimedium („Materiały źródłowe”). Nauczyciel prosi wybranego ucznia o przeczytanie polecenia 1: „Zapoznaj się z poniższymi materiałami źródłowymi. Stwórz notatkę, w której umieścisz najważniejsze informacje dotyczące tematu zajęć („Czy I Rzeczpospolita musiała upaść?”). Poleca uczniom, aby podzielili się na 4-osobowe grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi,

a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź.

3. Uczniowie wykonują samodzielnie wskazane przez nauczyciela ćwiczenie 2: formułują rozwinięcie zawierające opis sytuacji międzynarodowej Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII w. oraz podczas III wojny północnej, popadnięcie w faktyczną zależność od Rosji w wyniku III wojny północnej oraz reformy sejmu niemego. Następnie wykonują kolejne, wskazane przez nauczyciela, ćwiczenia w różnych układach: samodzielnie, następnie w parach lub grupach, a na koniec wspólnie. Uczniowie omawiają poprawność wykonanych ćwiczeń, nauczyciel uzupełnia w razie konieczności informacje.
4. Wybrane osoby czytają przygotowane podczas lekcji wypracowania. Wspólnie z nauczycielem omawiają prace i je oceniają. Nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi albo uczennicy (może być także ochotnik) podsumowanie lekcji „Czy I Rzeczpospolita musiała upaść? – wypracowanie”. Pyta, który element był dla uczniów trudny i dlaczego. Prosi jedną osobę o podsumowanie pracy.
2. Na zakończenie nauczyciel omawia przebieg zajęć, dokonuje oceny przedstawionej pracy (lub prac).

Praca domowa:

1. Nauczyciel może rozdać przykładowy temat wypracowania (np. z wcześniejszych egzaminów) i poprosić o jego wykonanie w domu.

Materiały pomocnicze:

- *Wielka historia Polski*, t. 1–10, Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.
- *Seria Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011–2019.
- E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2011.
- Arkusze CKE z historii z poprzednich lat.
- Wybór tekstów źródłowych do wskazanej epoki.

Wskazówki metodyczne:

- Informacje z sekcji „Materiały źródłowe” mogą być wykorzystane w trakcie lekcji do pracy uczniów w parach lub samodzielnie. Cały materiał może być wykorzystany do realizacji zajęć metodą odwróconej klasy. W szkole następuje czytanie i ocena koleżeńskich opracowań uczniów.